

УДК 342.9+341.22:502.51

Зайцева Ксенія Олександрівна

аспірантка

Науково-дослідного інституту публічного права

ORCID: 0009-0009-2118-6004

Печуляк Віталій Петрович

доктор юридичних наук, професор,

головний науковий співробітник відділу проблем публічного права

Науково-дослідний інститут публічного права

ORCID: 0009-0002-3543-2711

<https://doi.org/10.25313/3083-7774-2026-5-2>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА ДОКТРИНАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗІЇ ЕКОЦИДУ ДО СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ

Анотація. Вступ. Досліджено концептуальні та доктринальні засади інклюзії екоциду до системи міжнародного кримінального правосуддя в контексті еволюції міжнародно-правового регулювання охорони довкілля. Проаналізовано генезис екоциду від теоретичної концепції до практичного інструменту міжнародного кримінального права. Розглянуто механізми імплементації екоциду у Римський статут Міжнародного кримінального суду та виклики, пов'язані з встановленням *mens rea* (лат. злочинний розум) та доведенням причинно-наслідкового зв'язку. Висвітлено роль регіональних міжнародних організацій, зокрема Ради Європи, у формуванні нормативної бази криміналізації екоциду. Запропоновано концептуальну модель інтеграції екоциду до системи міжнародного кримінального правосуддя з урахуванням екоцентричного підходу та принципів сталого розвитку. Обґрунтовано необхідність формування спеціального міжнародно-правового режиму відповідальності за екоцид як автономного міжнародного злочину.

Мета. Метою дослідження є розробка концептуальних та доктринальних засад інклюзії екоциду до системи міжнародного кримінального правосуддя через аналіз еволюції правової природи екоциду, виявлення інституційних механізмів його криміналізації та обґрунтування моделі інтеграції екоцентричного підходу до антропоцентричної системи міжнародного кримінального права.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є міжнародні нормативно-правові акти, серед іншого, акти Європейського Союзу та України, а також їхній доктринальний аналіз в контексті причинно-наслідкового зв'язку екоциду в системі міжнародної кримінальної юстиції. Методи включають системний аналіз правових норм, порівняльний аналіз прецедентів (історичні витоки концепції екоциду через призму використання Agent Orange у В'єтнамі), а також контент-аналіз доктринальних джерел, що дозволяє виявити провідні доктринальні підходи, які існують щодо тематики інклюзії екоциду у системі міжнародно-кримінального правосуддя тощо.

Результат. Конкретизовано, що генезис концепції екоциду в міжнародному праві безпосередньо пов'язаний з усвідомленням недостатності існуючих правових механізмів задля протидії масштабному екологічному руйнуванню. Актуалізовано, трансформація парадигми міжнародного екологічного права від антропоцентризму до екоцентризму – це питання визнання екоциду автономним міжнародним злочином.

Перспективи. Перспективи подальших розробок пов'язані з деталізацією механізмів імплементації екоциду в національні правові системи, розробкою міжнародних стандартів розслідування екологічних злочинів, формуванням системи превентивних заходів для запобігання екоциду. Особливої уваги потребує дослідження взаємозв'язку між екоцидом та іншими міжнародними злочинами, зокрема геноцидом та злочинами проти людяності, в контексті комплексного захисту прав людини та довкілля.

Ключові слова: екоцид, міжнародне кримінальне право, Римський статут, екологічні злочини, міжнародна відповідальність, Рада Європи, збройний конфлікт.

Copyright © The Author(s).

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Постановка проблеми. Антропогенний вплив на навколишнє середовище досяг значних масштабів. Вплив людської діяльності на природу загрожує існуванню екосистем та біологічному різноманіттю планети. Масштабне знищення природних систем набуває ознак системного явища, що вимагає адекватної міжнародно-правової реакції. Водночас існуюча система міжнародного кримінального правосуддя залишається переважно антропоцентричною, обмежуючись захистом довкілля лише в контексті збройних конфліктів та через призму шкоди людині. Відсутність спеціального міжнародно-правового механізму притягнення до відповідальності за екоцид створює прогалину в системі протидії найтяжчим формам екологічної деструкції.

Трансформація парадигми міжнародного екологічного права від антропоцентризму до екоцентризму актуалізує питання визнання екоциду автономним міжнародним злочином. Прийняття Радою Європи у травні 2025 року Конвенції про захист довкілля через кримінальне право демонструє зростаючий консенсус щодо необхідності криміналізації масштабного екологічного руйнування. Паралельно розвивається глобальна ініціатива малих острівних держав щодо включення екоциду до юрисдикції Міжнародного кримінального суду, що свідчить про універсальний характер цієї правової проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти криміналізації екоциду досліджувалися у працях вітчизняних дослідників (А. Андрушко, О. Дудоров та ін.). Вчені розглядають екоцид у контексті міжнародного та національного кримінального права, акцентуючи увагу на проблемах імплементації [1]. О. М. Борщевська аналізує публічно-правові та приватноправові аспекти визначення дефініції «екоцид» під час військової агресії [2]. Р. В. Вереша, О. П. Кучинська, О. М. Ковтун досліджували перспективи нормативно-правового регулювання екоциду в умовах викликів міжнародної безпеки [3]. О. О. Сурілова зосередилася на проблемах міжнародної відповідальності за злочин екоциду, розглядаючи механізми притягнення до відповідальності в рамках міжнародного права [7; 8]. А. М. Шульга проаналізував можливості включення екоциду до спектру Римського статуту [10].

Серед зарубіжних дослідників варто відзначити Л. М. Брейді (L. M. Brady), який вивчав історичні витоки концепції екоциду через призму використання Agent Orange у В'єтнамі [11]. Водночас аналіз наукової літератури свідчить про недостатню розробленість концептуальних засад інтеграції екоциду до системи міжнародного кримінального правосуддя з урахуванням новітніх тенденцій розвитку міжнародного екологічного права.

Мета. Метою дослідження є розробка концептуальних та доктринальних засад інклюзії екоциду до системи міжнародного кримінального правосуддя через аналіз еволюції правової природи екоциду, виявлення інституційних механізмів його криміналізації та обґрунтування моделі інтеграції екоцентричного підходу до антропоцентричної системи міжнародного кримінального права.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є міжнародні нормативно-правові акти, серед іншого, акти Європейського Союзу та України, а також їхній доктринальний аналіз в контексті причинно-наслідкового зв'язку екоциду в системі міжнародної кримінальної юстиції. Методи включають системний аналіз правових норм, порівняльний аналіз прецедентів (історичні витоки концепції екоциду через призму використання Agent Orange у В'єтнамі), а також контент-аналіз доктринальних джерел, що дозволяє виявити провідні доктринальні підходи, які існують щодо тематики інклюзії екоциду у системі міжнародно-кримінального правосуддя тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний обсяг досліджень, залишається невирішеною проблема концептуального обґрунтування інтеграції екоциду до системи міжнародного кримінального правосуддя. Відсутній комплексний аналіз доктринальних засад трансформації екоциду від теоретичної конструкції до практичного інструменту міжнародного права. Потребує розробки механізм подолання протиріч між екоцентричною природою екоциду та антропоцентричною спрямованістю Римського статуту. Не визначено оптимальну модель встановлення *mens rea* для екологічних злочинів з урахуванням специфіки методу практичних міркувань, що ґрунтуються на аналізі казусів, а саме зв'язку між діянням та екологічною шкодою.

Виклад основного матеріалу. У науці доктринально обґрунтовано «генезу екоциду на межі між війнами, науковим доробком та політичними іграми». В міжнародному праві цей процес безпосередньо пов'язаний «з усвідомленням недостатності існуючих правових механізмів» задля протидії масштабному екологічному руйнуванню. Так, О. М. Борщевська зазначає, що військові дії у В'єтнамі, під час яких американські збройні сили застосовували хімічні речовини для знищення рослинності, стали каталізатором формування *доктрини екоциду* як навмисного знищення довкілля з використанням його як зброї війни [2].

Термін «екоцид» (*грец.* *oikos* — дім та *лат.* *caedere* — вбивати) означає масове знищення природних ресурсів планети Земля, що призводить до масштабних екологічних катастроф. Вперше на міжнародному рівні цей термін був використаний прем'єр-міністром Швеції Олофом Пальме (Sven Olof Joachim Palme) у 1972 році на Конференції ООН з навколишнього середовища, де була дана характеристика масштабних екологічних руйнувань як злочину, що вимагає термінової міжнародної уваги [3].

Доктринальні засади розуміння екоциду сформувалися поетапно (А. Андрушко, О. Дудоров), а саме:

Перший етап (період 1970–1990-х років) характеризується спробами включення екоциду до проекту Кодексу злочинів проти миру та безпеки людства (остаточна редакція 1996 р.).

Другий етап (період 2000–2020-х років) пов'язаний з активізацією громадянського суспільства та формуванням руху за визнання екоциду міжнародним злочином.

Третій етап розпочався у 2021 році з прийняттям експертного визначення екоциду та характеризується переходом від теоретичних дискусій до практичних кроків щодо криміналізації. Визначальною подією стала робота Незалежної експертної групи, скликаної фондом Stop Ecocide International (SEI) — міжнародна організація, що опікується визнанням екоциду міжнародним злочином на рівні Міжнародного суду (м. Гаага).

(У 2021 році група запропонувала визначення екоциду «як незаконних або безрозсудних дій, вчинених з усвідомленням суттєвої ймовірності серйозної та широкомасштабної або довгострокової шкоди довкіллю». Це визначення стало основою для подальших законодавчих ініціатив на національному та міжнародному рівнях [1].

На переважну думку дослідників, аналіз чинної системи міжнародного кримінального права виявляє структурні обмеження щодо переслідування екологічних злочинів. Найближчим аналогом положення про екоцид у міжнародному праві є стаття 8(2)(b)(iv) *Римського статуту*, яка визнає військовим злочином навмисне здійснення нападу з усвідомленням спричинення широкомасштабної, довгострокової та серйозної шкоди природному середовищу. Однак це положення містить кваліфікуючу ознаку — «шкода повинна бути явно надмірною порівняно з конкретною та безпосередньою загальною військовою перевагою» (А. Андрушко, О. Борщевська, О. Дудоров) [4].

О. М. Ковтун наголошує, що встановлений поріг надзвичайно високий та практично недосяжний. З моменту включення цього положення до Римського статуту в 1998 році жодна справа не була порушена на його основі. Офіс Прокурора МКС неодноразово заявляв про намір надавати пріоритет екологічним злочинам, проте практичних результатів досягнуто не було. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року містить положення щодо захисту природного середовища під час збройних конфліктів [4]. Стаття 35 забороняє застосовувати методи або засоби ведення війни, які мають на меті заподіяти або, як можна очікувати, заподіють широкомасштабну, довгострокову та серйозну шкоду природному середовищу. Стаття 55 встановлює обов'язок проявляти турботу про захист природного середовища від такої шкоди. Однак зазначені положення застосовуються виключно в контексті міжнародних збройних конфліктів та не охоплюють екологічні злочини в мирний час [4; 5].

Регіональні ініціативи демонструють прогрес у напрямку криміналізації екоциду, на думку А. М. Шульги. Так, Рада Європи у травні 2025 року прийняла Конвенцію про захист довкілля через кримінальне право. Хоча термін «екоцид» не використовується в оперативних положеннях Конвенції, преамбула явно посилається на нього. Положення Конвенції щодо особливо серйозних злочинів та обтяжуючих обставин відображають визначення екоциду, запропоноване Незалежною експертною групою у 2021 році [11]. Конвенція встановлює зобов'язання держав криміналізувати широкий спектр екологічних злочинів та створює правову основу для переслідування навмисної поведінки, що призводить до екологічних катастроф. Прийняття Конвенції разом з П'ятирічною екологічною стратегією Ради Європи 2025–2030 років свідчить, як підсумовує дослідник, про формування регіонального консенсусу щодо необхідності кримінально-правового захисту довкілля [10].

Паралельно з європейськими ініціативами розвивається глобальний рух за визнання екоциду п'ятим міжнародним злочином, зазначає О. М. Борщевська. Так, у вересні 2024 року Фіджі, Самоа та Вануату подали спільну пропозицію до Міжнародного кримінального суду визнати екоцид злочином нарівні з геноцидом, злочинами проти людяності, військовими злочинами та злочином агресії. Ініціатива малих острівних держав, які найбільше страждають від кліматичних змін та підвищення рівня моря, підкреслює екзистенційний характер екологічних загроз [2].

Серед доктринальних засад тлумачиться, що концептуальні виклики інтеграції екоциду до системи міжнародного кримінального правосуддя пов'язані з фундаментальними відмінностями між природою екологічних злочинів та традиційними міжнародними злочинами. Дихотомія, як спосіб логічної кваліфікації, між *екоцентризмом* та *антропоцентризмом* виявляється особливо гостро в кримінальному праві, яке традиційно ставить людину в центр правового захисту. Екоцентричний підхід, на переважну думку дослідників, навпаки, визнає внутрішню цінність екосистем незалежно від їхньої корисності для людини [2; 3; 4].

Проблема встановлення *mens rea* (лат. злочинний розум) для екоциду виявляє несумісність традиційних концепцій кримінальної відповідальності з природою екологічних злочинів. Стаття 30 Римського статуту вимагає наявності наміру та усвідомлення для встановлення суб'єктивної сторони злочину. Доведення того, що особа повністю усвідомлювала екологічну шкоду від своїх дій, часто є надзвичайно складним завданням. Запропоноване визначення екоциду включає «безрозсудні дії» або дії з «нехтуванням можливості заподіяння шкоди», що передбачає також ненавмисні діяння, коли особа повинна була знати про ймовірні наслідки (А. Андрушко, О. Борщевська, О. Дудоров).

О. М. Ковтун звертає увагу на концепцію екосистемних послуг у механізмі компенсації шкоди довкіллю [5]. Екосистемні послуги охоплюють забезпечувальні (продукти харчування, вода тощо), регулюючі (клімат, якість повітря), культурні (рекреація, естетичні цінності) та підтримувальні (кругообіг поживних речовин, фотосинтез) функції екосистем. Руйнування екосистем призводить до втрати даних послуг, що має довгострокові наслідки для людства та біосфери загалом, підсумовує вчений.

Є. Алексеева, С. Баран, С. Гольфстрьом та інші автори досліджують перспективи відшкодування екологічної шкоди в рамках міжнародних екологічних угод [6]. Існуючі механізми компенсації орієнтовані переважно на відшкодування прямої економічної шкоди та не враховують довгострокові екологічні наслідки. Включення екоциду до системи міжнародного кримінального права дозволило б створити ефективніші механізми притягнення до відповідальності та компенсації екологічної шкоди.

Збройна агресія Російської Федерації проти України актуалізувала питання екоциду в контексті воєнних злочинів. Шкода довкіллю від війни оцінюється в понад 2 трлн. грн. [9]. Руйнування Каховської ГЕС, обстріли хімічних підприємств, знищення природних заповідників демонструють використання довкілля як зброї війни. Україна веде активну роботу з документування екологічних злочинів та формування доказової бази для майбутніх судових процесів [6].

Доцільно зазначити, що Україна стала повноправним членом Міжнародного кримінального суду 1 січня 2025 року, — це відкриває нові можливості для просування ініціативи криміналізації екоциду на міжнародному рівні. Національне законодавство вже містить статтю 441 Кримінального кодексу України, яка встановлює відповідальність за екоцид. Однак, на нашу думку, для ефективного переслідування екологічних злочинів необхідна гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами.

Серед доктринальних підходів переважає наступний, що формування концептуальної моделі інтеграції екоциду до системи міжнародного кримінального правосуддя вимагає врахування декількох ключових елементів:

по-перше, необхідне розширення суб'єктного складу міжнародної кримінальної відповідальності за рахунок включення корпорацій. Більшість масштабних екологічних злочинів вчиняється транснаціональними корпораціями, які наразі перебувають поза юрисдикцією МКС (Є. Алексеева, С. Баран, С. Гольфстрьом);

по-друге, потрібна розробка спеціальних процесуальних механізмів для розслідування та переслідування екологічних злочинів. Доведення причинно-наслідкового зв'язку між діянням та екологічною шкодою часто вимагає проведення складних наукових експертиз та довгострокового моніторингу. Традиційні кримінально-процесуальні інструменти не завжди адекватні для роботи з екологічними доказами (Є. Алексеева, С. Баран, О. Борщевська);

по-третє, необхідне формування нових стандартів доказування для екологічних злочинів. Принцип презумпції невинуватості повинен бути збалансований з принципом обережності в екологічному праві (precautionary principle) — це ідея, відповідно до якої за наявної загрозою незворотної шкоди навколишньому середовищу (пошкодження, втрата тощо) за відсутності наукового обґрунтування не має слугувати причиною, щодо прийняття заходів для запобігання негативних наслідків. Для діянь, які можуть спричинити незворотну шкоду довкіллю, доцільно застосовувати знижені стандарти доказування або перенесення тягара доказування на обвинуваченого щодо безпечності його діяльності (О. Борщевська та ін.);

по-четверте, інтеграція екоциду до системи міжнародного кримінального правосуддя вимагає розробки механізмів міжнародної співпраці в розслідуванні та переслідуванні екологічних злочинів. Транскордонний характер екологічної шкоди потребує координації зусиль держав, міжнародних організацій та громадянського суспільства (Є. Алексеева, С. Баран, С. Гольфстрьом).

Доктринальне обґрунтування екоциду як автономного міжнародного злочину базується на визнанні довкілля самостійним об'єктом міжнародно-правового захисту (Р. Вереша, О. Кучинська, О. Ковтун). Традиційна антропоцентрична модель, на думку вчених, розглядає довкілля лише як середовище існування людини. Екоцентрична модель визнає внутрішню цінність природних систем та необхідність їх захисту незалежно від користі для людини. Еволюція міжнародного екологічного права демонструє поступовий перехід від антропоцентризму до екоцентризму. Стокгольмська декларація (United Nations Conference of Human Environment) 1972 року проголошувала право людини на сприятливе навколишнє середовище. Ріо-де-Жанейрська декларація (Rio Declaration and Development) 1992 року ввела концепцію сталого розвитку. Паризька угода (Paris Agreement) 2015 року визнала кліматичну систему спільним надбанням людства. Криміналізація екоциду стала б логічним продовженням даної еволюції [3].

Серед наукових підходів обґрунтовується, що імплементація екоциду в систему міжнародного кримінального правосуддя можлива через декілька механізмів. Оптимальним варіантом є внесення поправок до Римського статуту для включення екоциду як п'ятого міжнародного злочину. Альтернативним варіантом є прийняття окремої міжнародної конвенції про екоцид або створення спеціалізованого міжнародного екологічного трибуналу [1].

Відповідно до міжнародного акту, процедура внесення поправок до Римського статуту є складною та тривалою. Необхідна підтримка двох третин держав-учасниць для прийняття поправки та її ратифікація семи восьмими держав-учасниць для набуття чинності. Навіть після прийняття поправки держави можуть відмовитися від її ратифікації. Тому паралельно з роботою над поправками до Римського статуту доцільно розвивати альтернативні механізми криміналізації екоциду [4; 5].

Регіональні ініціативи можуть стати проміжним етапом на шляху до універсальної криміналізації екоциду, наголошує О. Борщевська. Конвенція Ради Європи про захист довкілля через кримінальне право створює прецедент регіональної криміналізації екологічних злочинів, на її думку. Аналогічні ініціативи можуть бути реалізовані в рамках Африканського союзу, Організації американських держав, АСЕАН [2].

Національна криміналізація екоциду також відіграє важливу роль, як визнають провідні дослідники у цій сфері. Нині екоцид криміналізований у законодавстві 11 держав, ще 27 держав розглядають відповідні законопроекти. Поширення національної практики криміналізації екоциду сприятиме формуванню звичаєвої норми міжнародного права та полегшить прийняття універсальних міжнародно-правових інструментів (Є. Алексєєва, С. Баран, О. Борщевська).

На підставі вищевикладеного вважаємо, що особливе значення має розробка механізмів відшкодування шкоди від екоциду. Традиційні цивільно-правові механізми компенсації не адекватні масштабам екологічної шкоди, адже про це свідчать наукові доробки. Необхідне створення спеціальних фондів для фінансування відновлення екосистем, постраждалих від екоциду. Джерелами фінансування можуть бути штрафи, накладені на винних у вчиненні екоциду, а також внески держав та міжнародних організацій.

Серед концептуальних засад заслуговує на окрему увагу така, що превентивна функція криміналізації екоциду полягає у стримуванні потенційних порушників від вчинення екологічних злочинів. Усвідомлення невідворотності кримінальної відповідальності за масштабне екологічне руйнування може суттєво вплинути на прийняття рішень корпораціями та урядами держав. Водночас криміналізація екоциду матиме символічне значення, демонструючи визнання міжнародною спільнотою критичної важливості захисту довкілля.

Висновки. Проведене дослідження концептуальних та доктринальних засад інклюзії екоциду до системи міжнародного кримінального правосуддя дозволяє сформулювати комплексне бачення трансформації міжнародного екологічного права. Еволюція концепції екоциду від «теоретичної конструкції» до «практичного інструменту» міжнародного права відображає зростаюче усвідомлення критичності екологічних викликів для виживання людства та біосфери планети.

Аналіз становлення і функціонування системи міжнародного кримінального права виявив структурні обмеження щодо ефективного переслідування екологічних злочинів. Антропоцентрична спрямованість Римського статуту, високі пороги доказування, обмеження юрисдикції збройними конфліктами унеможливають адекватну реакцію на масштабні екологічні злочини в мирний час. Водночас регіональні ініціативи, зокрема Конвенція Ради Європи про захист довкілля через кримінальне право (ухвалена у 2025 р.), демонструють можливість подолання даних обмежень.

Запропонована вченими концептуальна модель інтеграції екоциду до системи міжнародного кримінального правосуддя передбачає комплексну трансформацію доктринальних засад міжнародного кримінального права. Визнання довкілля самостійним об'єктом міжнародно-правового захисту, розширення суб'єктного складу відповідальності, розробка спеціальних процесуальних механізмів та стандартів доказування, на переважну думку дослідників, створять умови для ефективного переслідування екологічних злочинів.

На нашу думку, перспективи подальших розробок пов'язані з деталізацією механізмів імплементації екоциду в національні правові системи, розробкою міжнародних стандартів розслідування екологічних злочинів, формуванням системи превентивних заходів для запобігання екоциду. Особливої уваги потребує дослідження взаємозв'язку між екоцидом та іншими міжнародними злочинами, зокрема геноцидом та злочинами проти людяності, в контексті комплексного захисту прав людини та довкілля.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ: Усі автори зробили внесок порівну.

ФІНАНСУВАННЯ: Автори не отримували фінансування для цього дослідження.

ЗАЯВА ПРО ДОСТУПНІСТЬ ДАНИХ: Не застосовується.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Андрушко А., Дудоров О. Екоцид у міжнародному та національному кримінальному праві. *Науковий вісник НДІ проблем досудового розслідування*. 2024. № 1. DOI: <https://doi.org/10.61417/2786-7900.2024.3.1>
2. Борщевська О. М. Публічно-правові та приватноправові аспекти визначення дефініції «екоцид» під час військової агресії. *Правова держава*. 2023. Вип. 49. С. 113–129. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2023.49.276017>
3. Вереша Р. В., Кучинська О. П., Ковтун О. М. Екоцид у національному та міжнародному кримінальному праві: сучасні виклики та перспективи нормативно-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 78: частина 2. С. 152–159. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.24>
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. *Сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 02.04.2026).
5. Ковтун О. М. Концепція екосистемних послуг та її місце у механізмі компенсації шкоди, заподіяної довкіл्लю України внаслідок збройної агресії російської федерації. Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів : Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 року. Частина I. Львів — Торунь : Liha-Pres, 2023 С. 54–58. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-10>. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/193/3971/9059-1> (дата звернення: 04.04.2026).
6. Перспективи відшкодування екологічної шкоди, спричиненої збройною агресією РФ в рамках міжнародних екологічних угод: посібник / Є. Алексеева, С. Баран, С. Гольфстрьом, І. Заверуха, О. Кизима, О. Мелень-Забрамна, О. Пелих; за наук. ред. О. Кравченко, Д. Скрильнікова. Львів : Видавництво «Компанія «Манускрипт»», 2023. 92 с.
7. Сурілова О. О. Злочин екоциду: проблеми міжнародної відповідальності. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175 річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук. практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 388–391.
8. Сурілова О. О. Міжнародна відповідальність за злочин екоциду. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2022. Том XXX. С. 46–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/npnuola.v30.2022.7>
9. Шкоду довкіл्लю від війни РФ проти України оцінюють у понад 2 трлн. грн. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2018839-shkodu-dovkillyu-vid-viyni-rf-proti-ukrayini-otsinyuyut-u-ponad-2-trln-grn> (дата звернення: 04.04.2026).
10. Шульга А. М. Екоцид у спектрі Римського статуту. *Міжнародний кримінальний суд і Україна: шлях до справедливості*: матеріали міжнар. кругл. столу (м. Харків, 23 квіт. 2025 р.) / [редкол.: М. Л. Пахнін, В. П. Ємельянов, В. Л. Давиденко та ін.]; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. кримін. права та кримінології, Навч.-наук. ін-т. № 5. Харків: ХНУВС, 2025. С. 67–70.
11. Brady L. M. The Invention of Ecocide: Agent Orange, Vietnam, and the Scientists Who Changed the Way We Think about the Environment by David Zierler (review). *Journal of Cold War Studies*, 16 (1). P. 224–226.
12. Extinction Rebellion Occupation of The International Criminal Court. *Extinction Rebellion*. April 16, 2019. URL: <https://extinctionrebellion.nl/extinction-rebellion-occupation-of-the-international-criminal-court/> (дата звернення: 02.04.2026).

References

1. Andrushko, A., & Dudorov, O. (2024). Ekotsyd u mizhnarodnomu ta natsionalnomu kryminalnomu pravi [Ecocide in international and national criminal law]. *Naukovyi visnyk NDI problem dosudovoho rozsliduvannia*, (1). <https://doi.org/10.61417/2786-7900.2024.3.1> [in Ukrainian].
2. Borshchevska, O. M. (2023). Publichno-pravovi ta pryvatnopravovi aspekty vyznachennia definitsii “ekotsyd” pid chas viiskovoi ahresii [Public-law and private-law aspects of defining the concept of “ecocide” during military aggression]. *Pravova derzhava*, 49, 113–129. <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2023.49.276017> [in Ukrainian].
3. Veresha, R. V., Kuchynska, O. P., & Kovtun, O. M. (2023). Ekotsyd u natsionalnomu ta mizhnarodnomu kryminalnomu pravi: suchasni vyklyky ta perspektivy normatyvno-pravovoho rehulivannia [Ecocide in national and international criminal law: Current challenges and prospects of legal regulation]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya PRAVO*, 78(2), 152–159. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.24> [in Ukrainian].
4. Dodatkovyi protokol do Zhenevskykh konventsii vid 12 serpnia 1949 r., shcho stosuetsia zakhystu zhertv mizhnarodnykh zbroinykh konfliktiv (Protokol I) [Additional Protocol to the Geneva Conventions of 12 August 1949 relating to the protection of victims of international armed conflicts (Protocol I)] (1977, June 8). *Website of the Verkhovna Rada of Ukraine*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text [in Ukrainian].
5. Kovtun, O. M. (2023). Kontseptsiiia ekosystemnykh posluh ta yii mistse u mekhanizmi kompensatsii shkody, zapodiianoi dovkilliu Ukrainy vnaslidok zbroinoi ahresii rosiiskoi federatsii [The concept of ecosystem services and its place in the mechanism of compensation for environmental damage caused to the environment of Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation]. In *Zakarpatski pravovi chytannia. Law as an instrument of resilience and*

development under contemporary civilizational challenges: Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference (Part I, pp. 54–58). Liha-Pres. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-10> Retrieved from <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/193/3971/9059-1> [in Ukrainian].

6. Aleksieieva, Ye., Baran, S., Holfstrom, S., Zaverukha, I., Kyzyma, O., Melen-Zabramna, O., & Pelykh, O. (2023). *Perspektyvy vidshkoduvannia ekolohichnoi shkody, sprychynenoi zbroinoiu ahresiieiu RF v ramkakh mizhnarodnykh ekolohichnykh uhod* [Prospects for compensation for environmental damage caused by the armed aggression of the Russian Federation within the framework of international environmental agreements]. O. Kravchenko & D. Skrylnikov (Eds.). Vydavnytstvo "Kompaniia 'Manuskrypt'". [in Ukrainian].

7. Surilova, O. O. (2022). Zlochyn ekotsydu: problemy mizhnarodnoi vidpovidalnosti [The crime of ecocide: Problems of international responsibility]. In S. V. Kivalov (Ed.), *Ukraine's European choice, development of science and national security in the realities of large-scale military aggression and global challenges of the 21st century* (Vol. 1, pp. 388–391). Vydavnychi dim "Helvetyka". [in Ukrainian].

8. Surilova, O. O. (2022). Mizhnarodna vidpovidalnist za zlochyn ekotsydu [International responsibility for the crime of ecocide]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu "Odeska yurydychna akademiia"*, 30, 46–55. <https://doi.org/10.32782/npnuola.v30.2022.7> [in Ukrainian].

9. Shkodu dokilliu vid viiny RF proty Ukrainy otsiniuiut u ponad 2 trln hrn [Damage to the environment from the RF war against Ukraine is estimated at over UAH 2 trillion]. (n.d.). Retrieved from <https://www.unn.com.ua/uk/news/2018839-shkodu-dovkilliu-vid-viyni-rf-proti-ukrayini-otsinyuyut-u-ponad-2-trln-grn> [in Ukrainian].

10. Shulha, A. M. (2025). Ekotsyd u spektri Rymskoho statutu [Ecocide in the spectrum of the Rome Statute]. In *International Criminal Court and Ukraine: The path to justice: Proceedings of the international round table* (pp. 67–70). Kharkiv National University of Internal Affairs. [in Ukrainian].

11. Brady, L. M. (2014). *The invention of ecocide: Agent Orange, Vietnam, and the scientists who changed the way we think about the environment* (review). *Journal of Cold War Studies*, 16(1), 224–226.

12. Extinction Rebellion Occupation of the International Criminal Court. (2019, April 16). *Extinction Rebellion*. Retrieved from <https://extinctionrebellion.nl/extinction-rebellion-occupation-of-the-international-criminal-court/>

Дата першого надходження статті до видання: 05.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.05.2026

Дата публікації: 10.05.2026

Zaitseva Kseniia*Postgraduate Student of the
Scientific Institute of Public Law***Pechulyak Vitaly***Doctor of Legal Sciences, Professor,
Chief Research Fellow of the Department of
Public Law Problems
Scientific Institute of Public Law*

CONCEPTUAL AND DOCTRINAL BASIS FOR THE INCLUSION OF ECOCIDE IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL CRIMINAL JUSTICE

Summary. Introduction. This article examines conceptual and doctrinal principles of incorporating ecocide into the international criminal justice system in the context of the evolution of international environmental law. The evolution of the concept of ecocide in criminal law analyzed. The mechanisms for implementing ecocide in the Rome Statute of the International Criminal Court and the challenges associated with establishing *mens rea* (Latin for “criminal mind”) and proving causation are examined. The role of regional international organizations, particularly the Council of Europe, in developing the legal framework for the criminalization of ecocide is discussed. A conceptual model for integrating ecocide into the international criminal justice system is proposed, taking into account an ecocentric approach and the principles of sustainable development. The need for a special international legal regime for accountability for ecocide as an autonomous international crime is substantiated.

Purpose. The purpose of the study is to develop conceptual and doctrinal principles for the inclusion of ecocide in the international criminal justice system through an analysis of the evolution of the legal nature of ecocide, identifying institutional mechanisms for its criminalization and substantiating a model for integrating an ecocentric approach to the anthropocentric system of international criminal law.

Materials and methods. The research materials are international legal acts, among others, acts of the European Union and Ukraine, as well as their doctrinal analysis in the context of the cause-and-effect relationship of ecocide in the system of international criminal justice. Methods include a systematic analysis of legal norms, a comparative analysis of precedents (the historical origins of the concept of ecocide through the prism of the use of Agent Orange in Vietnam), as well as a content analysis of doctrinal sources, which will allow us to identify the leading doctrinal approaches that exist regarding the subject of the inclusion of ecocide in the system of international criminal justice, etc.

Results. It is specified that the genesis of the concept of ecocide in international law is directly related to the awareness of the inadequacy of existing legal mechanisms to counteract large-scale ecological destruction. The transformation of the paradigm of international environmental law from anthropocentrism to ecocentrism is a matter of recognizing ecocide as an autonomous international crime is updated.

Further research in this area. Prospects for further developments are related to detailing the mechanisms for implementing ecocide into national legal systems, developing international standards for investigating environmental crimes, and forming a system of preventive measures to prevent ecocide. Particular attention is required to explore the relationship between ecocide and other international crimes, in particular genocide and crimes against humanity, in the context of comprehensive protection of human rights and the environment.

Key words: ecocide, international criminal law, Rome Statute, environmental crimes, international responsibility, Council of Europe, armed conflict.